సంగమేశ్వరం

౧

ఆంధ్రరాష్ట్రం ప్రత్యేక రాష్ట్రంకాదా! ఇక భారతీయ నాయకులు ఈ రాష్ట్రసమస్యను నూరుగజాల లోతు గోతిలో పెట్టి సిమెంటు కాంక్రీటువేసి పూడ్చివేస్తారా? అని, పత్రికచదువుకుంటూనే కృష్ణవేణి ఉద్రిక్తహృదయంతో కుర్చీనుండి ఆడుపులిలా లేచింది.

కృష్ణవేణి ఇరవైమూడేండ్ల జవ్వనం పరిపూర్ణత తాల్చిన ఆంధ్రబాలిక. ఆమె మోము సౌందర్యయుతమూ కాదు; ఛాయ బంగారుఛాయా కాదు; మాలతీతీగలా కౌను కలిగిన యువతీ కాదు. ఆమె ముక్కు కొంచెం పొట్టిది. ఆమె కళ్లు కొంచెం చిన్నవి. ఆమె నుదురు చెప్పుకోతగిన స్నిగ్ధత్వం కలదికాదు. ఆమె మోము కోలనైనదీకాదు, గుండ్రనైనదీకాదు. కాని ఒక అవయవ రేఖకూ ఇంకొక అవయవరేఖకూ ఏదో శ్రుతివైచిత్ర్యం సమకూడడంచేత గాఢంగా అందరిహృదయాలూ ఆకర్షిస్తుంది. ఆమెచూపులు వెన్నెలవెలుగులు, ఉదయారుణకిరణాలు రంగరించిపోతపోసిన విలక్షణసౌందర్యయుక్తాలై నాగుండె గుబగుబలాడిస్తూఉంటవి.

కృష్ణవేణి టెన్నీసుఆటలో ఆరితేరిన దిట్ట. కాబట్టే ఆమెకూ నాకూ అనంతపురంకాలేజీలో పరిచయం లభ్యమైంది. ఆమె చెన్నపట్టణం ప్రెసిడెన్సీకాలేజీలో చదువుతూ ఉండేది. నేను ఆదినాలలో అనంతపురం కాలేజీలో బియ్యే

చదువుతుండేవాడిని. ఆడ మగజట్టు పోటీఆటలలో చివరి పందెంలో మే మిద్దరం ఎదిరి బొదిరిగా నిలుచున్నవాళ్ళము. ఆ బాలిక, ఇంకో ప్రెసిడెన్సీకాలేజీవిద్యార్థి ఒకవైపు—నేను, నాసహాధ్యాయురాలు ఒకవైపూ ఆడాము. మాకన్న ఆ జట్టే దిట్టమైనది అనుకోండి. అయినా ఆ సాయంత్రం అల్లా ఎదిరిజట్టును ముప్పతిప్పలు పెడితేనేగాని విజయం వారికి మేము చేకూర్చనీయలేదు. అందుకనే నాకూ కృష్ణవేణికీ ఎంతో గాఢమైనస్నేహం ఆరంభమైంది.

నేను రాయలసీమవాణ్ణి. నాకు ఆంధ్రదేశంలో రాయలసీమ లీనమైపోవటం ఏమాత్రం ఇష్టంలేదు. కృష్ణవేణి అసలైన సిసలైన ఆంధ్రబాలిక. ఆంధ్రమాతకు జై అంటుంది. భారతదేశంలోని రాష్ట్రాలన్నిటిలో ఆంధ్రదేశము మహోన్నతమంటుంది. భరతదేశానికి అఖిల ప్రపంచానికీ ఆంధ్రదేశమే సంస్కృతిలో గురుపీఠంవహించిన దంటుంది. ఆంధ్రత్వం వెల్లివిరిసే ఏసభకైనా కృష్ణవేణి స్వచ్ఛందసేవకురాలుగాను, సభ్యురాలుగాను చేరుతుంది.

నాకు ఆంధ్రత్వమంటేనే మంట. నా నమ్మకంలో శాతవాహనులు మహారాష్ట్రులనీ, ఇక్ష్వాకులు ఉత్తరాది వారనీ, పల్లవులు అరవలనీ, చాళుక్యులు కన్నడులనీ, విజయనగరంవారూ కన్నడులేననీ నమ్మకం. ఈ నమ్మకానికి చరిత్ర ఆధారంఅయితే అవుతుంది — కాకపోతే కాకపోతుంది. కోస్తా జిల్లాలవారి మీాదుండేకోపమే యీా నమ్మకానికి గల కారణం. కోస్తా జిల్లాలవారికి ఎంతగర్వమండీ? రాయల

సీమవాళ్ళంటే వాళ్లకు గౌరవంలేదనీ, మమ్మల్ని చిన్న చూపు చూస్తారనీ నాకు ఏదో అనుమానం. ఈ అనుమానం సత్యాధారమైతేనేమి, అసత్యాధారమైతేనేమి నాకు అవసరం లేదు. నా అనంతపురం కాలేజీలో చేరటానికి కోస్తాజిల్లా విద్యార్థులు కొందరు వచ్చేవారు. కొందరు ఆచార్యులూ వచ్చేవారు. వాళ్ళని ఏడిపించటం అంటే మహాసరదా పడే వాణ్ణి. కాని అది చేతకాకపోయేది. అందుచేత మరీకోపం వచ్చేది. నాపేరు నరసింహారావు. మా యింటిపేరు కదిరి వారు. ఇంతకూ నేను రాయలసీమవాసుణ్ణి.

౨

ఇక్కడే మా కథ ప్రారంభమైంది. ఆమె కృష్ణా తీరంలో కృష్ణాజిల్లాలో పుట్టింది. అందుకనే వాళ్ళవాళ్ళు 'కృష్ణవేణి' అని పేరుపెట్టారుట. కృష్ణవేణి అనంతపురం వచ్చి టెన్నీసుఆట ఆడినప్పటినుంచీ నేను ఆమెకు బానిస నయ్యాను. ఆమె మాటలలో మెరుపువేగం, నేనువట్టి మందప్రవాహాన్ని కాబట్టి యీ ఆంధ్రదేశాన్ని గురించి ఎప్పుడు వాదనవచ్చినా నేను చేతులు జోడించవలసివచ్చేది. అందువలన ఆంధ్రవాదనంటే మరీ మంటగా ఉండేదినాకు.

అనంతపురంకాలేజీలో ప్రారంభమైన మా స్నేహం అనేకవిధాలుగా వృద్ధిపొందింది. ఆమె నన్ను హృదయ పూర్వకంగా మద్రాసుకు ఆహ్వానించేది. ఆమె పిలవటం తరవాయిగా నేను రెక్కలుకట్టుకొని అక్కడికి వాలే వాణ్ణి. ఆ బాలిక సెలవులలో మా ధర్మవరం వచ్చి నన్ను

కలుసుకునేది. నేను ఆమె కలసి పెనుకొండ, హిందుపురం, లేపాక్షి ఒకసారీ, హంపి ఇంకొకసారీ, తాడిపత్రి, గుత్తీ మరి ఒకసారీ—విజయనగరశిల్పోత్కృష్ట భాగ్యాన్ని సందర్శించటానికి వెళ్ళేవాళ్ళము.

నేను అనంతపురంలో బియ్యే పూర్తి చేసుకొని గిండీ కాలేజీలో మెకానికల్ ఇంజనీరింగు క్లాసులో చేరాను. ఆమె తన కళాశాలలోనే బి. యస్‌సి. ఆనర్సు క్లాసులో చేరింది. ఇంక మా స్నేహం శరత్కాలచంద్రికలా, వసంత సౌరభంలా వికసించిం దంటే వికసించదా?

ఆమె బి. యస్‌సి. ఆనర్సూ పూర్తి చేసింది. నేను ఇంజనీరింగూ పూర్తి చేశాను. ఈ సెలవుల్లో కృష్ణాతీరంలో వున్న వాళ్ళ ఊళ్ళోనే కలుసుకున్నాము. నేను వచ్చి వారంరోజులైంది. ఈ సాయంత్రం వాళ్ల ఇంటితోటలో కుర్చీలలో కూర్చొని ఉన్నాము. అప్పుడే పోష్టునుంచి పేపరు వచ్చింది. పేపరు నేలవేసికొట్టి, ఆడుపులిలా అయిపోయి 'ఆంధ్రులు యీ విషయంలో చప్పగా ఊరుకోరు' అని కుర్చీమీదనుంచి లేచి నుంచుంది.

నేను: ఏం వార్త వచ్చిం దేమిటె, అంతకోపం వచ్చింది నీకు? కూచో; చూస్తావేం! ఆవార్త ఏమిటో నాకు చదివి వినిపించు. కాస్త కోపం తగ్గించు.

కృష్ణవేణి: నీకేం? నీవు రాయలసీమ మనిషివి. మీనాయకులంతా కలిసి మాకు ఆంధ్రరాష్ట్రం అక్కరలేదని 'ధారకమిటీ' ట—ధారకమిటీ చారుకమిటీ సాంబారు

కమిటీ—దాని ముందర సాక్ష్యం ఇచ్చారుగా? ఆ చారు కమిటీ బోరుమని ఏడ్చిందిలే—ఆ రిపోర్టు వచ్చింది. ఆంధ్ర దేశానికి రాష్ట్రంఅక్కర లేదట. ప్రస్తుతపరిస్థితులలో రాష్ట్రం కోరటం చాలాతప్పట. ఇహ హాయిమని నీగుండెమీద చేయివేసుకుని నిద్రపోవచ్చునులే!

నేను : ఏమిటమ్మా, నీకు అంతకోపం? దేశ సమస్య లలో మనస్సు చొప్పించటంమాని రాష్ట్రం రాష్ట్రం రాష్ట్రం అని కూచుంటే భరతదేశం అధోగతిపాలుగాక ఏమవు తుంది?

కృష్ణ : హాహా! మా అమ్మమ్మ ఓ సామెత చెపుతూ ఉండేదిలే "చంటివాడు బెల్లంముక్క కావాలి" అని ఏడిస్తే "ఇంటియజమాని పంటికి దెబ్బతగిలిందిట" అని. అలాఉంది నీవాదన. రాష్ట్రానికీ భరతదేశసమస్యలకీ సంబంధంఏముంది?

నేను : ఏమీలేదు. అవతల కాశ్మీరుసమస్య అలాఉంది; ఇవతల హైదరాబాదుసమస్య సంపూర్ణంగా పరిష్కారం కాలేదు; రాష్ట్రం కావాలట!

కృ : తగ్గవయ్యా! తగ్గు! కాశ్మీరుసమస్య అలాగే ఉంది. పటేలుగారు సౌరాష్ట్ర యూనియను, వింధ్యప్రదేశ రాజ్యం, హిమాచలప్రాంత్ రాష్ట్రం — ఇవన్నీ నిర్మాణం చేస్తూనే ఉన్నాడు. రాజ్యప్రముఖులు, ఉపరాజ్యప్రముఖులు ఏర్పాటు అవుతూనే ఉన్నారు. బరోడాలో గిరోడాలో నూత్న మంత్రివర్గాలు నిర్మాణమవుతూనే ఉన్నాయి. హైదరాబాదు సమస్య అట్లాగేఉందిట? ఆహాహా!

నేను: అవన్నీ భారతదేశ నిర్మాణానికి ముఖ్య సమస్యలు.

కృ: అంతకన్నా ముఖ్యసమస్య. ఆంధ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణం.

నేను: ఎల్లాగ ?

కృ. ఈషణ్మాత్రం జ్ఞానంవుంటే! జ్ఞానం ఉండేలా–కాంగ్రెసు పెద్దబిడ్డలా ఆంధ్రరాష్ట్ర సమస్య ఉద్భవించింది — మహాత్మాగాంధీ ఆశీర్వదించినది. కాంగ్రెసు విధానంలో భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రాలు నిర్మాణంఅయిపోయాయి. అసలు రాజ్యాంగంలో ఆంధ్రులు అరవవారికి దాసులుగా ఉండాలి.

నేను: ఆంధ్రులు రాయలసీమకి ఏమిచేశారు?

కృ: అరవలు రాయలసీమ నెత్తిమీద ఏమైనా ఇంత ఒలకపోశారా? రాయలసీమవారంతా పెళ్లికొడుకులూ, మా జిల్లాలవారంతా పెళ్లికూతుళ్లూనా?

ఆవేశంతో ఆమె అన్న మాటలు వినేటప్పటికి నా గుండె గుభేలుమంది. ఏదో మధురమైన భవిష్యత్తు నన్ను మత్తులా ముంచెత్తింది. బంగారుఛాయగల నా మోములో కెంపురంగులు వచ్చినట్లు వేడిమి క్రమ్ముకున్న నా మోమును బట్టి అనుకున్నాను. నేను కొంచెం ఖంగారుపడడం చూచింది—"ఏమిటీ ఆడపిల్ల మొఖంలా నీమొఖాన్ని గులాబీలు క్రమ్ముకుంటున్నాయి" అన్నది కృష్ణవేణి.

"ఏ...ఏ...ఏమీ లేదులే" అన్నా.

"ఏమిటా ఖంగారు? నా మాటలు వినేటప్పటికి

కోపంవచ్చిందా తమకు?''

నాకు ఏదో ఒకవిధమైన సిగ్గు వచ్చింది, ఆనందం వచ్చింది. పెళ్ళికొడుకులు! పెళ్ళికూతుళ్ళు!

''ఏమిటయ్యా ఆలోచిస్తున్నావు- నరసింహారావు! ఔను, ఆలోచించక ఏమిచేస్తావు! 28 జిల్లాల మహోత్తమ రాష్ట్రం. నాలుగుకోట్ల ఇరవైలక్షల జనాభా. టి. వి. ఎ. లాంటి అనేక ఆనకట్టలు నిర్మించగల దేశం. సమస్తలోహ ములు తమగర్భంలో ఇముడ్చుకున్న కన్నతల్లి మన ఆంధ్ర దేశం. ఉత్కృష్టశిల్పం, ఉత్తమ చిత్రలేఖనం, మహత్తర మైన సాహిత్యం, దివ్యమైన నాట్యసాంప్రదాయం ఆంధ్ర మాత భరతమాతకు సమర్పించుకున్నది. ఇలాంటి ఆంధ్ర దేశంలో పుట్టానని గర్వపడక రాయలసీమ రాయలసీమఅని ఎక్కడో దాక్కుంటానంటావు? ఎక్కడిది యీ రాయల సీమ? ఆంధ్రదేశమంతా రాయలసీమే. ఈ దేశం అంతా విజయనగరసామ్రాజ్యంలో ఒక భాగంకాదూఒకనాడు?'' ఆమె మాటలు గంగాప్రవాహంలా వచ్చాయి.

నేను: పెద్ద ఉపన్యాసం ఇచ్చావు. హైదరాబాదు మూడుభాగాలుచేసి, ఆంధ్రజిల్లాలు ఆంధ్రదేశంలో కలప వలసి ఉన్నదికదా! ఆవిషయం ఏదీ నిర్ధారణకాకుండా ఆంధ్ర రాష్ట్రం ఏ మొగం పెట్టుకొని కోరుతారు మీ ఆంధ్రులు- అని కొంచెం తీవ్రంగానే అన్నాను.

అంతకన్న తీవ్రంగా కృష్ణవేణి 'లాయరుకన్న తెలివి తేటలుగా మాట్లాడావే? నిర్మాణమైన రాష్ట్రంలో నిర్మాణం

కాని భాగాలు తర్వాత కలపకూడదేం? ఒరిస్సారాష్ట్రం ఎప్పుడో నిర్మాణమైంది? ఇప్పుడు ఎన్ని సంస్థానాలు ఆ రాష్ట్రంలో కలపటంలేదు?' అని నాపైని తీక్ష్ణదృష్టులు బరపింది.

3

ఇన్ని సంవత్సరాలు మేము ఇద్దరమూ ఎన్ని విషయాల లోనో ఏకీభవించక వాదించుకున్నాము. ఒక్కొక్క తడవ తీవ్రంగానూ కలతలు పడ్డాము. అయినా కృష్ణవేణి ఎప్పుడూ కలతపొందని హృదయంతో మా స్నేహప్రవాహానికి ఏ అడ్డు కట్టూ రానీయలేదు. కాని ఆరోజు సంభాషణలో నామీద ఏమి కినుక వహించిందో నాతో మాట్లాడటం మానివేసింది. నాకూ చురుకుపాలు ఎక్కువే! నేను రాయలసీమవాణ్ణి. కొంచెం సున్నితమైన హృదయం. నన్ను తక్కువచూపు చూస్తున్నారనే అనుమానం తగిలితే కించపడిపోతాను. సాధారణమైన కోస్తాజిల్లాల వాళ్లతోబాటే కృష్ణవేణి నాల్గు మాటలు ఝూడించింది. నాకు అయితే కోపం రావలసిందే కాని, తనకు కోపం రా పనేమిటి? అయినా నాలో దాగి ఉన్న ఏదో ఒక పరీమళార్ద్రమైన ఆశచేత నాకు నేను సమాధానం చెప్పుకొని ఆమెను వెంటనంటి తిరుగుతూనే ఉన్నాను కాని ఆమె నిర్లక్ష్యం ఏమాత్రం తగ్గలేదు. నేను కల్పించుకొని వేసే ప్రశ్నలకు ఆమె కటువుగా జవాబు చెప్పు తుంది. ఇద్దరం కలిసివెళ్ళే మా సాయంత్రపు వాహ్యాళికి ఆమె రావటం మానివేసింది.

ఎంతో సౌహార్ద్రితతో ప్రతినిమిషం నా సదుపాయాలు కనుక్కునే ఆ బాలిక నేడు వారింటిపనివాళ్లను పంపించి నా విషయం కనుక్కోటం సాగించింది. నాఆశ క్రుంగి పోయింది. నా హృదయం ఆవేదనతో నిండింది. నాకు కోపం రా సాగింది. నేను రెండురోజులు చూచాను, మూడురోజులు చూచాను. నాలుగోరోజున నా పెట్టే బేడా సర్దుకొని తెల్లవారగట్ల ఇంట్లో ఎవరితో చెప్పకుండా ఒక కూలివాడి నెత్తిమీద నా పరుపూపెట్టా పెట్టి, తోలుసంచీ అవీ చేతపుచ్చుకొని బస్సులువచ్చే దగ్గరవూరు వెళ్లి, బెజవాడ చేరుకొని రైలుఎక్కి ధర్మవరం చక్కావచ్చాను.

నాకు స్త్రీజాతిమీద ఆ రోజులలో కలిగిన కోపం స్వామీ శివశంకరులైనా వర్ణించలేరు. వెఱ్ఱివాడనై యిన్నేళ్లూ కుక్కలా ఆమె అడుగుజాడల నడిచాను. అంటే ఆమెదగ్గరకెళ్ళి వాలాను. అంత స్నేహమూ మరచిపోయి ఎత్తుమడమల బూటుకాలితో నన్ను గెంటివేసింది.

౪

నాకు వచ్చిన సంబంధములు నేను ఎందుకు త్రోసి వేసుకున్నాను? తలిదండ్రులను లెఖ్ఖచేయలేదు. కొందరు బంధువులకు విరోధ మయాను. ఏదో అంతరాంతరముల అవ్యక్తమైన మధురానుభూతిని వాంఛించి ఆమెమాటల తీయదనాలు పుడిసిళ్ళ తృప్తిఎరుగనిదాహంతో గ్రోలిగ్రోలి యీనాటికి యీస్నేహం అంతరించిపోతే సిగ్గుమాలి ఇట్లా తిరుగుతున్నాను.

ఆడదాని హృదయం గ్రహించటం కష్టం! అందులో జవ్వని! అన్నింటికీ పైన ఆంధ్రబాలిక!

నా చిన్నతనంనుంచీ మా రాయలసీమ నాయకుల బోధవల్ల ఆంధ్రదేశం అంతా ఒక్క పరిపూర్ణ దేశంక్రింద భావించుకోలేదు. ఆంధ్రు లంటే కోస్తాజిల్లాలవా రనీ, తెలుగువారంటే నైజాంరాష్ట్రంవా రనీ, రాయలసీమవారు రాయలసీమవారే అని సిద్ధాంతీకరించుకొన్నా. కోస్తాజిల్లాల వారు మమ్మల్ని పూసుకు తిరుగుతూవుంటే, వాళ్ళు ఆంధ్ర రాష్ట్రం కోసం వేసే మాయయెత్తు అనే కొందరు పెద్దల వాదన నా అణువు అణువునా హత్తుకుపోయింది. ఇందుకు వ్యతిరేకంగా పప్పూరి రామాచార్యులవారి వాదనగాని, గుత్తి రామకృష్ణ, విద్వాన్ విశ్వం, ప్రభాకరుల స్నేహం కాని నన్ను మార్చలేకపోయాయి. కల్లూరి సుబ్బారావుగారు గోడమీద పిల్లివాటం. అసలు ఆయన కన్నడిగ. రాయలసీమ వాసి. తెచ్చిపెట్టుకున్న తెనుగుతనం ఆయనది. రాయల సీమ అంతా కన్నడరాష్ట్రంలో కలపాలనే ఉద్దేశం ఆయనకు వున్నదేమోనని నా అనుమానం. సూర్యనారాయణరావు, మృత్యుంజయ శాస్త్రిలు హృదయంలో అరవలు. వారి నిలువెల్లా 'ద్వేషం' తప్ప నాకు ఇంకొకటి కనపడలేదు. అయినా కుర్రవాణ్ణి. కుర్రతనంలో ఏవో భావాలు హృద యాన్ని హత్తుకు పోయాయి. అవి పోవాలంటే గుడ్డను పట్టుకొన్న మచ్చలు పెట్రోల్‌తో కడిగితే పోయినట్లుగ పోవాలి. ఆ పెట్రోలే మా కృష్ణవేణి మాటలు కావుకదా!

కృష్ణవేణిలోని అందంఅంతా దేహగతం కాక పోవచ్చు. ఆమె వ్యక్తిత్వమే పరమసౌందర్యమూర్తిమంత మైనది. ఆమెలోని కాంతి తారకారజను, మెఱుము తళుకు బెళుకు వెన్నజిడ్డు, వెన్నెలవెలుగు. ఆమె అమృత గుళిక. మా ఇద్దరి యెడబాటుకలిగిననాటినుండి రోజులు రోజులు నెలలు నెలలు తరలిపోతూ వుంటే, నా కామె మరీ దగ్గరఅయి నే నామెను ప్రేమిస్తున్నానను భావం దృఢమైపోయింది. ఇంతేనా ? నన్నామెచేసిన అవమానం నేను మరచిపోగలనా ?

*

శీతకాలం వచ్చింది. చామంతుల సౌరభాలు నాదగ్గరగానన్నా రాలేదు. పెన్నానదీ ప్రవాహరేఖలు నన్ను చుట్టుముట్టనన్నా చుట్టుముట్టలేదు. పెనుకొండకొండ రహస్యాలు నా చెవిలో గుసగుస లాడలేదు. లేపాక్షి బసవయ్యా గంగడోలు నాచేతికంద లేదు. కృష్ణవేణి కృష్ణాతీరంలో కృష్ణాజిల్లాలో వుండిపోయింది కాబోలు అనుకొన్నాను.

ఆ సాయింత్రం రైలుదిగి మా యింటికి కృష్ణవేణి, కృష్ణవేణితండ్రి చక్కావచ్చారు. ఒక్క నిమిషం నా హృదయస్పందనం ఆగిపోయింది...! ఆ బాలికను చూడటం తోటే నాకు కోపం మరీ ఎక్కువయింది. నెహ్రూగారు పటేలుగారు అన్నమాటలు, మున్షీగారి 'లింగూ' ఇజమూ అన్నీ జ్ఞాపకంవచ్చాయి. రాయలసీమను కలుపుకునేందుకు ఆంధ్రరాష్ట్రం దండెత్తివచ్చినట్లయింది. ఆమె రాకవల్ల

కొంచెం ఆభిజాత్యం, మరి కొంచెం ఉడుకుబోతుతనం, ఇంకా కొంచెం అవమానత ప్తత్వం, అసలు 'ఇన్ ఫీరియారిటీ కాంప్లెక్సు' మిశ్రమమై ఒక 'క్రోధ కొళంబు' నాలో తయారయింది. ఈ కొళంబే ఆమెచేత తినిపించదలుచుకొన్నాను.

మా అమ్మగారు, మా నాన్నగారు, మా చెల్లెలు వారినెంతో ఆదరించారు. మనంమాత్రం ఈషణ్మాత్రమూ లొంగలేదు. కృష్ణవేణితండ్రితో ముభావంగా మూడో నాలుగో కబుర్లుచెప్పాను. కృష్ణవేణితో స్పష్టమైన మానం వహించా (ఈనాడు మాకథ రాస్తున్నాను గనుక ఈమాటు ఆర్ద్రితఅయినా దొర్లుతున్నదిగాని—ఆనాడు అసలే ఆర్ద్రిత లేదు).

నా మానం అర్ధరాత్రి ఆకాశంలోకి చొచ్చుకొని పోయే గుడిశిఖరం. నా మానం మిట్టమధ్యాహ్నం నడిఎండ కనులు ముడుచుకొన్న లేపాక్షి బసవయ్య మానం. నేను ఎందుకు ఉపమానాలు చెబుతున్నానో నాకే అర్థంకాదు. ఆ ఉపమానాలధ్వని నాకు గోచరించలేదు. 'కామకూరా' లోని 'డైబుట్సు' లా అంతర్దృష్టివంతుణ్ణయ్యాను. 'శ్రావణ బెలుగోలా' 'గోమటేశ్వరుడు' లా ఉత్తుంగోర్ధ్వదృష్టి వంతుణ్ణయ్యాను.

కృష్ణవేణి మూడురోజులు నన్ను మాట్లాడించడానికి విఫలప్రయత్న అయినది. తన్ను క్షమించుమన్నది. శ్రీబాగ్ ప్యాక్టు తలుచుకోమన్నది. మనకు ఆంధ్రరాష్ట్రం గొడవలు

అక్కరలేదన్నది. స్నేహమే ప్రధానమన్నది. నేను చలించలేదు. ఇంతైనా ధ్వనించలేదు.

ఒకనాడు కృష్ణవేణి ధర్మవరం ఊరుచివర వాగు ప్రక్క నేను ఒక్కణ్ణి కూర్చునివుంటే—అక్కడ ఉన్నట్లు ఎట్లా గ్రహించిందో-నిర్భయంగా నాదగ్గరకువచ్చికూర్చుంది.

"నరసింహం! నీ హృదయంలో అంతకోపం నిండి ఉందని నే నెప్పుడూ అనుకోలేదు. ఆంధ్రరాష్ట్రం అంటే నాకున్న ప్రేమ అలాంటిది. అంతేనేగాని నీమీద నా కేమి ఉన్నది? నువ్వు చెప్పకుండా వెళ్లిపోయినతరువాత నేను పడిన బాధ నా కన్నతల్లి కృష్ణవేణి నన్ను ఓదార్చినా తీరలేదు."

"అయితే...!"

"నా హృదయంలోవున్న కొద్ది సిగ్గును తొలగించుకొని, నిన్ను అర్థించడానికి వచ్చాను."

నేను మాట్లాడలేదు. కాని, ఏదో ఒక్క వెలుగు మెరుపు మెరసినట్లయింది.

"ఒక చెన్నిస్ పందెంతో ప్రారంభమైన మనస్నేహం ఒక రాష్ట్రవాదనతో ఆఖరు కావలసిందేనా? నీ హృదయం ఏరీతిగానూ కరగదా? క్షంతవ్యురాలనని ఎంత వేడుకొన్నా నీ పెదవుల్లో మందహాసరేఖలు ఇంతైనా చిగురించవా?

"కృష్ణవేణీ! నువ్వు చేసిన దోష మేమున్నది? మేము రాయలసీమవాళ్ళం. సర్కార్ జిల్లావాళ్ళ స్నేహానికి ఎల్లా పాత్రుల మవుతాం...?"

"రాష్ట్రం నేను కావాలీఅంటే వచ్చేదీలేదు. నువ్వు అక్కరలేదంటే రాకనూపోదు. పట్టాభిగారు నేడో రేపో రాష్ట్రపతి కానున్నారు. అయినా ఆయనకు రాష్ట్రం అంటే ఏ మాత్రమూ పట్టింపూలేదు. ప్రకాశంగారు నేడు రాహువు క్రమ్మిన చంద్రునిలా వున్నారు. రంగాగారి మాటలు వృథాడంబర ఘెళఘెళార్భాటాలు...! అందుచేత రాష్ట్రం రాదని నాకు గట్టినమ్మకం కలిగింది. ఆంధ్రులు వొట్టి దద్దమ్మలు! తాటాకుమంటగాళ్ళు! పౌరుషహీనులు! కడుపు కక్కుర్తిగాళ్లు! లంచాల దాసులు...! నాకు రాష్ట్రం అవసరంలేదు. మద్రాసు రాజధానిలోవుంటే ఏ అరవ హెడ్‌మాస్టరో, నాయరు కలెక్టరో, మంగుళూరు డాక్టరో, ఉడిపి కాఫీ హోటలో — వీరివల్ల కోస్తాజిల్లాలవాళ్ళం అంతా ఆంధ్రులమని ఉద్ధరింపబడగలం. అవన్నీ ఇప్పుడు మన కనవసరం. నాకు కావలసింది స్నేహం."

"సరే...! కాస్త స్నేహంతీసికో...! నేను నీకు స్నేహితుణ్ణి కానని నీకు తోచడం ఎందువల్ల కలిగింది...? తెల్లవారుకట్ల మిమ్మల్ని లేపడం ఇష్టంలేక మొదటిబస్సు అందుకుందామని లేచి వెళ్ళిపోయాను. రాయలసీమవాళ్ళం ఎప్పుడూ బస్సులు మిస్సవుతూనే ఉంటాం. కాని నాకు ఆ బస్సుమాత్రం దొరికింది...!"

"అర్జునవిషాదయోగం మాని, రాజకీయాలు అవతలకు త్రోసి, ఇన్నాళ్ళ స్నేహంయొక్క మధురానుభూతితో నేను అంజలిపట్టి నిన్ను అర్థించడానికి వచ్చాను. నీకంఠాన

కంఠహారంగా దాల్చుతావో, కాలి క్రింద రాచిపార వేస్తావో...!''

నేను మాట్లాడకుండా లేచాను. నేను అడుగులు సాగించాను. నా ప్రక్కనే కృష్ణవేణి నడిచి వస్తూవుంది.

నా రాయలసీమ ఆంధ్రలో అంతర్థానం కాదా? కృష్ణవేణి హృదయంలో నేను లేనా! కృష్ణవేణీ తుంగభద్రలు తెలుగునాటికీ రాయలనాటికీ అడ్డుప్రవాహాలా! ఈ రెండుసీమలను ఆనకట్టలవల్ల వరదలై పొంగి ప్రవహించి ఎండిపోయిన మా మా బ్రతుకులను శేరీభూములను చేసి బంగారుపంటలను పండించవా?

ఒక స్త్రీని ఇంతకలతపెట్టి ఒక పురుషునికడకు అర్థించడానికి వచ్చేలాగు చేశాను. మూర్ఖుణి! తనంతటతాను పొల్కడలై ప్రవహించివచ్చిన ఒక బాలికను నిరసించడానికి ఎవరికి ధైర్యండుండగలదు?

నేను చటుక్కునఆగి ఆమెవైపుతిరిగాను. ఆమె కనుల నుండి నీరు ప్రవాహాలై ఆమె నాప్రక్కనే నడిచి వస్తూంటే భూమిమీద ఏటవాలుగా పడుతున్నది. ఆమెకూడా ఏదో వెడనవ్వుతో నావైపు చూచింది. చేరుమాలుతో కన్నులు తొందరగా తుడుచుకున్నది.

''కృష్ణవేణీ!'' అని నాకంఠంలోనుండి రుద్ధమైన వాక్కు విని వచ్చింది. నాకేసిచూస్తూ, దీనమైన నవ్వునవ్వుతూ తలపంకించింది కృష్ణవేణి. ఆమెచేతులు నా చేతుల్లోకి తీసుకొన్నాను. ఆమె మోము నాచేతుల్లో దాచుకుంది.

"కృష్ణవేణీ! ఆంధ్రదేశపు భావిచరిత్ర ఒక మహా సంగమేశ్వరం......! మన జీవితాలు కృష్ణ తుంగభద్రా సంగమేశ్వరాలు చేయగలవా!"

"అందుకనే మహాబలేశ్వరంనుండి ప్రవహించి నీ దగ్గరకు వచ్చాను. నా ఆత్మప్రభువు..." అని అన్నది.

"ఈ భరతదివ్యక్షేత్రంలో—ఈ ఆంధ్ర మహా క్షేత్రంలో—ఎన్ని సంగమేశ్వరాలు ఉన్నవో...!

కథా నిలయం
93355
శ్రీకాకుళం

త్రివేణి ప్రెస్, మచిలీపట్టణము